

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Kako je Matija Vlačić-Franković [Flacius Illyricus] dospio u njemački protestantizam ?

Fr. Bernardin Polonijo, franjevac, konv.

Summarium: Relate ad Magdeburgensium Centuriatorum principem Mathiam Flacium sive Flaccum Illyricum, recte Mathiam Vlačić-Franković, Croatam de Istria, dicitur scribiturque communiter, eum in O. F. M. Conventualium avunculum (matris fratrem), Baldum seu Ubaldum Lupetina nomine habuisse, qui Lutheranismi infectus nepoti suasisset, ut reformationi Lutheranae adhaesurus eique vires suas praebiturus, in Germaniam se transferret.

Juxta duo opera manuscripta, unum p. Joannis Hyacinthi Sbaralea, cui titulus »Minoritanae Ecclesiae Synopsis«, et p. Nicolai Papini, cui titulus »Appendix ad Supplementum Scriptorum Franciscanorum p. M. Hyacinthi Sbaraglia«, quae ambo in Archivio Curiae Generalitiae O. F. M. C. Romae ad SS. XII. Apostolos asservantur, diversimode, puto, se res habet. Illic enim asseritur, avunculum Mathiae Flacci Illyrici Rufinum Lupatum fuisse, qui Lupatus professor extitit in Athenaeo Patavino et in quodam clericorum seminario in suburbio Paduae, virum praedicatione, varia eruditione, ac sanctitate illustrem; quapropter ab Hadriano papa VI. anno 1522. archiepiscopus constituitur. Hoc ipso anno vita functus, in basilica Patavina S. Antonii, juxta quam uti O. F. M. C. alumnus vixerat, tumulatur.

Si ergo Rufinus Lupatus et Ubaldus seu Baldus Lupetina una eademque persona est, inter clariora Ecclesiae Romano-catholicae, nationisque croaticae, nec non Conventualium Ordinis lumina foret accensendus, neque eidem ulla de nepotis Flacci Illyrici perversione culpa imputanda. Quod autem revera una eademque persona sit, ex cognomine argui licet; Lupatus enim non nisi humanistica vocis Lupetina forma videtur; Baldus vero sive Ubaldus baptismale forsitan Rufini Lupati-Lupetinae nomen fuit; aut e contra Lupatus-Lupetina, in Religione franciscali Baldus vel Ubaldus dictus, qua Ecclesiae Antistes ad nomen baptismale Rufinus rediit.

Opet je kod nas oživjelo zanimanje za protestantskog centuriatora iz naših strana Matiju Vlačića-Frankovića zaslugom njegova najnovijeg poklonika sveuč. prof. u Subotici Dra N. Milkovića. Koliko mi je poznato, udario je neko kroz zagrebački katolički dnevnik »Hrv. Straža« po tom pokloniku.

Nije mi namjera da i ja stupim u kolo boraca za ili protiv Matije Vlačića-Frankovića. Jednostavno kanim ovom zgodom pružiti učenjacima svojega naroda malu noticu. Pa i to ne pod gotov groš; jer provincijalac i redovnik prosjačkoga reda nije u stanju, da izvede na kraj krajeva bilo koje zakučasto pitanje. Laćajući se ipak pera želim da dorasliji po znanju, položaju i financijskoj snazi riješe uprav učenjački što ja ovdje samo načinjem.

Evo o čem se radi: God. 1921. izašla je u Zagrebu iz tiskare C. Albrechta prva knjiga »Povijesti Hristove Crkve: od p. Julijana Jelenića, sveučilišnog profesora historije na bogoslovskom fakultetu u Zagrebu. Tu na str. XXXVIII. čitam o vodi Magdeburških Centuriatora Matiji Vlačiću, da »se je rodio 3. ožujka 1520. u Labinu (Albona) u Istri, gdje se Vlačića još i danas nalazi. Imajući u franjevačkom (konventualskome) redu ujaka Balda Lupetina, odluči da i sam postane franjevcem. Ali, kako Lupetina pristajao uz Luterov pokret, nagovori mladića i ovaj se zaputi u Njemačku, gdje domalo stupi u prve redove Luterova pokreta«... U knjizi »Znameniti i zaslužni Hrvati — 925—1925 —«, izašloj u Zagrebu god. 1925. tiskom i opremom Hrvatskog Štamparskog Zavoda, čitam na str. 80, stupac 2. ovo: »**Flacius Illyricus Matija (Vlacič-Frankovich)**. Rodio se u Labinu u Istri 3. III. 1520. Umro u Frankfurtu 10. III. 1575. Škole je svršio u Veneciji, gdje je naučio i glagolicu i ćirilicu. Postade svećenikom, a uplivom svog ujaka Balda Lupetine, provincijala Minorita u Bolonji, prigrlji protestantizam i ode u Augsburg i Basel, da upozna slobodniju vjeru i crkvu.« Napokon dopane mi šaka primjerak prve knjige Jelenićeve »Povijest Hristove Crkve«, koji leži u knjižnici franjevaca konventualaca na Sv. Duhu u Zagrebu, gdje je poznata mi ruka do onih Jelenićevih riječi o Matiji Vlačiću dodala: »Ubaldo Lupetina bio je i provincijal: umro je u Mlecima u tamnici sv. Inkvizicije. Granić-Fattuja izbacuju Lupetinu iz Kronotakse Provincijala Dalmatinske Provincije.«

Tvrditi, da je Baldo ili Ubaldo Lupetina, franjevac konventualac, bio pristaša Luterova pokreta i da je on svog nećaka Matiju Vlačića-Frankovića nagovorio, neka pođe u Njemačku i da prione uz protestantizam, za me to nije dosad dokazano. Ipak se to kao gotova stvar provlači kod nas iz knjige u knjigu na najozbiljniji način. Stoga me i franjevačko-konventualački ponos i ljubav do povijesne istine sile da tome prigovorim, koliko zasad znadem.

Je li uopće u redu franjevaca-konventualaca postojao neko od labinskih Lupetina? Ako je, pitam dalje, koliko je taj imao udjela

pri opredjeljivanju Matije Vlačića-Frankovića u prilog protestantizmu?

Evo što zasad mogu da na to sam odgovorim. Potražujući god. 1930/31. u Rimu građu za povijest svoje redovne provincije, naišao sam u generalskoj kuriji svojega reda u Rimu na dva ne baš stara kodeksa. Oba su od kakvih tri stotine stranica velikog arka. Jedan je djelo glasovitog začetnika zbirke »*Bullarium Franciscanum*«, p. Ivana-Hjacinta Sbaralea (tal. Sbaraglia), umrla oko god. 1764. Drugi je od p. Nikole Papini, exgenerala reda franjevac-konventualaca, jednog od najboljih poznavalaca franjevačke povijesti, umrla god. 1834. Sbaraljin manuskript nosi naslov »*Minoritanae Ecclesiae Synopsis, sive Chronologica Episcoporum, Archiepiscoporum, Primatum, Patriarcharum, Cardinalium, Summorum Pontificum ex Ordine Minorum Series: Qua lustrantur, suppleuntur, continuantur tum nostrates tum exteri de iis scriptores, et in multis Annales Waddingi: Auctore Fr. Jo: Hyacintho Sbaralea Ord. Min. Conv. S. T. Mag.*«. Tu dakle imamo popis i kratak opis svih do onda poznatih crkvenih najviših dostojanstvenika iz svih triju ogranaka Prvog franjevačkog reda, o kojima P. Sbaralja ispravlja ili dopunjava mnogo šta dotada o njima napisano po Italiji i van nje, pa i Anale opće cijenenog p. Luke Waddinga.

Sbaraljino dakle to djelo je od neprocjenive vrijednosti kod pravog prosuđivanja starijih pisaca franjevačke povijesti, a da ipak još uvijek leži neobjelodanjeno. Tako je i sa Papinijevim manuskriptom, koji nosi naslov »*Appendix ad Supplementum Scriptorum Franciscanorum p. M. Hyacinthi Sbaraglia.*«. Ima tri dijela. U prvom su »*Scriptores Franciscani ante an. 1650. a Waddingo et Sbaraglia omissi vel ab eis minus recte aut incomplete descripti.*« U drugom su dijelu »*Scriptores Ordinis Minorum Conventualium ab anno 1650. ad an. 1820.*« U trećem pak jesu »*Minoritae Conventuales publici Lectores Artium et Scientiarum in Accademiis, Universitatibus et Collegiis extra ordinem.*«

Oba kodeksa sam pročitao nekoliko puta od kraja na kraj, te pomno i doslovno ispisao sve što je u kakvoj bilo vezi sa našim i nama pograničnim zemljama. Kod Sbaraglie našao sam do tri stotine crkvenih dostojanstvenika iz franjevačkog reda, a kod Papinija nekoliko tuceta učenjaka i pisaca istog reda, koji (crkv. dostojanstvenici, učenjaci i pisci) kod nas nikoše, ili kod nas djelovahu.

Sad našoj stvari bliže. Doriječi sam odanle prepisao i ono, čime bi se dalo ispraviti, ili barem dovesti u pitanje to, što sam glede Matije Vlačića-Frankovića gore naveo iz knjige »*Znameniti i zaslužni Hrvati*« i iz knjige prve Jelenićeve »*Povijesti Hristove Crkve*«.

Prema ovim djelima i onoj rukom pisanoj bilješci kod Jelenića:

1) bio je neki Baldo Lupetina, franjevac konventualac, Istranin iz Labina,

- 2) taj je bio otvoreni pristaša Luterovog pokreta,
- 3) bio je ujak Matiji Vlačiću-Frankoviću, centurijatoru, i
- 4) ovoga je otpremio u Njemačku namjerom, da pristane uz Luterov pokret i da mu bude jedan od kolovoda.

Na podlozi gore navedenih djela — Sbaralje i Papinija rasplinjaju se, ili u najmanju ruku dolaze u pitanje sve četiri gornje tačke; pa je posve pravo, da »Bogoslovska Smotra« objelodanjenjem ovog mogega članka pobudi u naučnoj našoj javnosti, osobito među članovima zagrebačke »Bogoslovske Akademije« interes, da se i ovo pitanje raščisti. I kod Sbaralje i kod Papinija spominje se neki **Rufinus Lupatus**, koji iz onoga što ću navesti, bio bi **Lupetina**, ujak Matije Vlačića-Frankovića. O njemu Papini na foliju 231', u Scholionu o lektorima na padovskom sveučilištu veli, da je Rufinus Lupatus bio profesor na javnom učilištu u Padovi i u nekom kolegiju klerika kod Sv. Jeronima u predgradu Padove. Niže dodaje, da je taj isti bio i pisac; te opet kao takovu posvećuje mu nekoliko riječi u svojem »Appendix ad Supplementum Scriptorum p. M. Hyacinthi Sbaraglia«. Žalim što nisam ispisao i tu Papinijevu noticu o Rufinu Lupatusu kao piscu. Napokon Papini ondje kaže, da je Rufinus Lupatus bio i biskup, prijedimo k Sbaraljinu kodeksu o franjevačkim crkvenim dostojanstvenicima. Gle, u Sbaraljinoj »Minoritanae Ecclesiae Synopsis« na str. 166., br. 1254, ad an. 1522 stoji: »Rufinus Lupatus, Luparus Rodolpho, hoc anno promotus ab Hadriano VI. ad Archiepiscopatum Acconitanum, vel Acconensem in Syria, quae olim Ptolemais, nunc Acre dicitur, sed haec est Episcopalis sub Archiep. Tyrensi ex Baudr. to. 1. Obiit hoc anno 1522. ex Wadd. Patavii humatus in Templo D. Antonii Patavini, in quo vixerat; vir praedicatione, varia eruditione, ac sanctitate illustris. De eo Wadd. to. 4. in addendis ad to. 1. Vide supra an. 1222. Haroldus eum vocat Archiepiscopum Anconitanum, forte quod illa Sedes nulli subjecta est sed paret tantum Summo Pontifici? Verum apud Ughel. to. 1. haec Sedes hoc anno 1522. jam a multis annis alium habebat sessorem, qui obiit 1523., eodemque anno alter ei suffectus est. Rodolphus lib. 2. de Custodia Paduae pag. 270. vocat Archiepiscopum Arconitanum.« Iz ovoga slijedi, da je Rufinus Lupatus bio glasovit katolički propovjednik, profesor javnoga učilišta u Padovi i lektor u nekom sjemeništu klerika, višestruki učenjak i pisac katoličkoga smjera, te muž osobite svetosti, tako da je pred samu smrt bio od pape uzdignut na biskupsko, odn. nadbiskupsko dostojanstvo. Živio je i umro u monumentalnom samostanu sv. Antuna u Padovi, gdje bje i pokopan u Svečevoj bazilici.

No, što ga taj Rufinus Lupatus ima s našim Matijom Vlačićem-Frankovićem? Evo tek sada »dulcis in fundo«. Na okrajku do gore navedenog Sbaraglina prikaza o Rufinu Lupatusu je dodatak, napisan po svoj prilici od samoga auktora kodeksa, a glasi: »De hoc Rufino consule vitam Matthiae Flacii Illyrici viri inter Lutheranos

percelebris ac Centuriar. Magdeburgen. auctoris primarii. Is Rufini nepos fuit, eoque, ut aiunt, suadente in Germaniam abiit, ut literis imbueretur, abjecto proposito religionem ingrediendi. **Vogel.**«

Iz tih par dosad neobjelodanjenih mojih navoda proističe:

1) da se ujak Matije Vlačića nije zvao, odn. da nije bio Baldo ili Ubald Lupetina, nego Rufinus Lupatus (možda humanistički naziv stvoren od »Lupetina«),

2) da taj ujak Matije Vlačića-Frankovića nije bio nikakav lutoran, nego naprotiv vrlo istaknuta ličnost među pravovjernim katoličkim propovjednicima, profesorima, odgajateljima svećeničkog katoličkog podmatka, učenjacima, piscima i crkvenim rimo-katoličkim dostojanstvenicima,

3) da taj »Lupetina« Rufin »ut aiunt« — regbi svjetovâ svome nećaku Matiji Vlačiću-Frankoviću, da pođe u Njemačku, a ne pod gotovo,

4) da taj ujačev savjet nije bio zlonamjeren, protukatolički, već da je smjerao samo na to, da M. Vlačić-Franković u Njemačkoj »literis imbueretur«, a ne da bi se protestantskom teologijom opio,

5) da kao što nije osramotio franjevačko-konventualački red Rufin »Lupetina«, tako nije ni Vlačić-Franković, jer ovaj nije ni bio franjevac-konventualac, još manje svećenik franjevačko-konventualačkog reda, budući »abjecto proposito religionem ingrediendi« u fratarskom latinskom govoru znači »odusta od namjere da stupi u red«.

Moguće je bio tek nekakav franjevačko-konventualački dačić, novitius probandus et probaturus, da li je on za samostan i samostan za nj. Franjevci konventualci imali su i u Labinu u Istri kuću sve do god. 1794. Onuda je kroz Tinjan ili Vodnjan (Adignanum), drugi njihov hospicij, vodio put, kojim su fratri prolazili u svoje samostane zapadne Istre i odanle se istim — najkraćim i najsigurnijim putem vraćali u samostane po Kvarneru i Dalmaciji. Tako se i deranče Matija mogao upoznati s franjevcima konventualcima, te u djetinjem zanosu zaželjeti, da im se u životu pridruži; to tim lakše, što mu je kod njih majčin brat bio veliki »gospodin« fra Rufin (možda po krstu Baldo ili Ubald) »Lupetina«. No bit će bistro momče skoro shvatilo, da nije za nj biti tihi, ponizni i poslušni fratrić, a da je želju za učenje ipak održao, te iz »Benečije« uskočio u austrijsku Istru i odanle kretao sve dalje k sjeveru u naručaj Nijemcima.

6) Drži li »činjenica«, da je Rufin »Lupetina« god. 1522. bio već mrtav, tada ili treba godišnjicu Vlačić-Frankovićeve narodenja — 1520. — spustiti znatno niže, te da je fra Rufin toga svog nećaka otprovio u Njemačku, kad je Luther još bio skrupolozni fra Martin, augustinijanac, i kad je Njemačka bila »ultramontanistička« i više od latinskih zemalja Francuske, Španjolske i Italije; ili da je fra Rufin već odavna snivao snom pravednika, kad mu se nećak Matija opredjeljivao za protestantizam, te kod toga ne imao nimalo udjela jadni fra Rufin.

7) Odgovara li stvarnosti sve što o Rufinu »Lupetini« tvrde redovna mu braća Sbaraglia i Papini, tada mi mjesto da po tom »lupetini« lupamo, moramo ga uvrstiti među najznamenitije Hrvate, od kojih Istranin prof. Milković ispade otkad je on ipak našao »ujca«, ako sam pravo čitao, koji bi ga bio uveo »u slobodniju vjeru i crkvu«, à la Matija Vlačić-Franković, preteča njemačke antidemokracije i rasizma.

Pravo lice svetaca.

Uz knjigu W. Schamoni: „Das wahre Gesicht der Heiligen“.*

I. P. Bock, D. I.

Radi se ovdje o posve novom i veoma zanimljivom djelu moderne hagiografije, koje je pisca stajalo silnog truda, mnogo putovanja i istraživanja u raznim arhivima i pinakotekama. Nema tu iscrpljivog prikaza svih poznatih svetaca. Pisac je kronološkim redom obradio samo 116 svetih ličnosti iz raznih naroda i staleža. On svuda na kratak i zbijen životopis nanizuje po jednu ili više slika, odnosno mrtvačkih maski opisanih svetaca i svetica. I kako je već u natpisu svoje knjige natuknuo, više mu je stalo do istinitog prikaza »pravog lica« pojedinih ugodnika Božjih, nego do subjektivnog umjetničkog ideala, koji često ne mari za historijsku istinu.

1. Iza svetačkoga kalendara slijedi mjesto predgovora jezgrovita uputa o svecima, svetosti i proglašenju svetim, napose o presvetom Bogu i o sjedinjenju s Bogom kao biti i jezgri stvorene svetosti. Dalje u najvažnijem poglavlju o pravom licu svetaca autor veli o svrsi svoje knjige (str. XXXIII.): »Ova knjiga hoće da ovjerovljene slike svetaca podastere našoj kontemplaciji. Tvorci su gotovo svih ovdje prikaznih slika naumili i u službi realnosti trudili se, da stalno uhvate lice ovih vanrednih ljudi, i da ga reproduciraju za svoje prijatelje i vršnjake kao i za veliku zajednicu vjernika. To je pak zbiljsko snimanje pravog lica svetaca također svrha ove knjige: Prava slika! Trebalo je pronaći prave slike svakog sveca. I mogli smo naći brojne dokumentarne slike, koje potvrđuju riječ: Sveci su ljudi iz tijela i krvi; neki su upravo nalik na znance, s kojima smo se češće sastajali.«

2. Pisac iza toga gorko žali, što se prvobitni ljudski lik svetaca silno iznakazio i patvorio u potonjim prikazima, osobito za posljednjih 50 do 80 godina. Za neke »tvorničare« slikâ mnogi sveci nisu dosta lijepi bili; za druge su bili premalo slatki. Prije su stručnjaci pojedine slike napose za se stvarali te nisu štedjeli truda, da bi se

* Vel. osmina XLVIII+288 str., naklada Jakoba Hegnera, Leipzig 1938.